

Володимир БІЛОБРОВЕЦЬ

**„ВОЛИНЬ-ЖИТОМИРЩИНА”:
ІМЕНА, ТЕМАТИКА, РУБРИКИ**

Спливло вже – здавалось би, швидко – десять років від дня публікації, у грудні 1997 року, першого числа історико-філологічного збірника з регіональних проблем „Волинь-Житомирщина”. Справді – час невблаганний. Але навіть його відносна стрімкість не спроможна змагатись із його ж наповненістю: подіями, явищами, спілкуванням. Зокрема, всі, хто причетний до появи часопису, відчули, наскільки потужним стимулом стало це видання, а також створення Житомирського історико-філологічного інституту (ЖІФІ), для поживлення глибоких наукових досліджень з регіональної тематики в царині філології та історії, для організації зустрічей, конференцій, інших заходів наукового та культурологічного характеру. І все це, першочергово, – з метою сприяння національному відродженню, збереженню та примноженню духовної спадщини краю, нарощуванню творчого та інтелектуального потенціалу вчених і дослідників, поширенню цінностей та ідеалів відкритого громадянського суспільства. Саме такі, зокрема, засади діяльності були визначені Статутом ЖІФІ як громадської науково-дослідної організації¹. За час роботи ЖІФІ (директор – В.Єршов, заступник – В.Мойсієнко, вчений секретар – В.Білобровець) було проведено низку наукових заходів республіканського масштабу: наукова конференція, присвячена 500-річчю першої писемної згадки Коростишева та 200-річчю з дня народження Г.Олізара², республіканський діалектологічний семінар „Проблеми сучасної діалектології” („В.-Ж.”; № 6), конференції „Теоретичні і методологічні засади сучасної діалектології” („В.-Ж.”; № 14) та „Проблеми аналізу тексту”, присвячену Є.М. Кудрицькому („В.-Ж.”; №9), видано ювілейні збірники на честь 70-річчя

¹ У Житомирі буде новий інститут // Віче. – 1998. – 30 квітня-6 травня; Подія тижня // Експрес-Афіша, - 1998. – 8-14 травня; Білобровець В. Засновано Житомирський інститут регіональних досліджень // Місто. 1998. – 15 травня; Білобровець В. Новостворений інститут сподівається на підтримку // Експрес-Афіша. – 1998. – 14-20 травня; Білобровець В. Історико-філологічний у Житомирі // Житомирщина. – 1998. – 16 травня.

² Актуальні проблеми історії та літератури Волині та Київщини / За ред.. В.О.Єршова. Зб. наук. праць. У 2-х частинах. – Житомир: Видавництво “Волинь”, 1999. – 456 с.

професора В.В.Німчука („В.Ж.”; № 10) та 65-річчя лауреата Шевченківської премії В.О.Шевчука („В.-Ж.”; № 12); організовано творчі зустрічі з видатним українським письменником та етнографом В.Скуратівським (12.02.1998), Шевченківськими лауреатами – письменниками В.Шевчуком (15.03.2001), М.Матіос (7.10.2005), О.Ульянненком (13.04.2007); ініційовано та надано безпосередню допомогу у встановленні пам’ятника відомому письменнику Г.Олізару у Коростишеві (9.05.1999) роботи видатного українського скульптора В.Рожика; відкрито меморіальні дошки К.П.Михальчуку (5.10.2001) і М.В.Никончуку (5.06.2007) роботи заслуженого художника України В.Фещенка на фасаді Інституту філології та журналістики (автори ідеї та організатори проєктів В.Мойсієнко і В.Конобродська). І, нарешті, видано 17 чисел „Волині-Житомирщини” – часопису, що є найважливішим продуктом, який демонструє результати наукових досліджень вчених, вчителів, студентів, вихід якого передував утворенню інституту як юридичної організації, яка могла б представляти збірник, а згодом він став періодичним і був внесений Постановою Президії ВАК України від 11 жовтня 2000 р. (№ 1-03/8) у перелік науково-фахових видань, у яких можуть друкуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора й кандидата філологічних наук (до речі – єдине в Україні ВАКівське видання, яке започатковане громадською організацією).

Про історію задуму та виходу в світ історико-філологічного збірника з регіональних проблем, пов’язаних з цим організаційні перипетії йшлося в газетних публікаціях та матеріалах наукових видань, в тому числі – в „Енциклопедії Сучасної України”³. Тому водосередимо увагу на внутрішньому наповненні журналу, людях, які з ентузіазмом підхопили ідею В.Єршова та В.Мойсієнка і стали активними авторами та популяризаторами „В.-Ж”, а з історії

³ Див.: Видання року – “Волинь-Житомирщина” // Віче (Житомир). – 1997. – 18 – 24 грудня; Волинь-Житомирщина // Info-Сервіс. – 1998. – 9 січня; Промовляє історія // Житомирщина. – 1998. – 22 січня; Волиця В. Видає редакція газети “Відлуння” // Відлуння. – 1999. – 1 січня; “Волинь-Житомирщина” – перше філологічне видання регіону // Місто (Житомир). – 2000. – 27 липня; Лецькін М. Від волинських джерел до сучасної Житомирщини // Лецькін М. З глибоких і чистих витоків. – Житомир: Еділ, 2006. – С. 65 – 67; Костриця М.Ю. “Волинь-Житомирщина” // Енциклопедія Сучасної України. – Т. 5. Вод – Гн. – 2006; Білобровець В. Десять років служіння батьківщині: “Волинь-Житомирщина”. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем // Бердичівська земля у плині часу: у двох томах / За ред. М.Ю.Костриці. – Т. II. – Житомир: М.Косенко, 2007. – С. 171-177.

видання наведемо лише найважливіші факти.

Оскільки саме регіональні дослідження, на відміну від загальнодержавної історичної проблематики, зазвичай, краще відображують історію різноманітних подій, проблеми конкретного регіону або місцевості, людей, їх зв'язки, долі, стан того чи іншого явища, то поява наукового видання, в якому б акумулювались матеріали з відповідною тематикою, була надзвичайно актуальною. І в 1996 році такий задум виник і обговорювався під час спілкування друзів і колег-науковців В.Єршова, кандидата філологічних наук, доцента кафедри зарубіжної літератури Житомирського державного педагогічного інституту ім. І.Франка (нині – докторант Київського національного університету ім. Т.Шевченка), та В.Мойсієнка, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови ЖДПІ (нині – доктор філологічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету ім. І.Франка), вони ж і стали врешті редакторами журналу. Пропозиція була оприлюднена, і серед перших на неї відгукнулися літературознавець, викладач кафедри української літератури В.Білобровець (згодом – відповідальний секретар „В.-Ж.”), письменник, журналіст, видавець В.Врублевський, релігієзнавець, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії і політології ЖДУ (нині – доктор істор. наук, проф.) С.Жилюк, краєзнавець, співробітник Державного архіву Житомирської області Р.Кондратюк, що утворили склад першої редколегії часопису і взяли активну участь в організації видання. Деяко пізніше редакційну колегію склали доктори філологічних наук П.Білоус, І.Вихованець, К.Городенська, П.Гриценко, М.Никончук, В.Німчук, Г.Сивокінь, Е.Соловей, М.Сулима, О.Шпильова. Зрештою, зі збірником міцно подружилися член-кореспондент НАН України В.Німчук, лауреат національної премії імені Т.Шевченка письменник В.Шевчук, доктори наук П.Білоус, М.Лавринович, М.Никончук, С.Пінчук, кандидати наук В.Башманівський, О.Білобровець, Н.Білоус, Л.Бондарчук, О.Васянович, Г.Гримашевич, Г.Доброльожа, Л.Єршова, М.Козловець, В.Конобродська, Г.Конторчук, І.Копоть, М.Костриця, А.Лісовський, Н.Місяць, П.Натикач, О.Пультер, Н.Сейко, О.Сьомочкіна, В.Халін, В.Чайковська, С.Чернюк, М.Шевчук, В.Шмарчук, заслужений працівник культури України В.Шинкарук, науковці В.Власенко, Г.Врублевська, Л.Литвинчук, М.Масловська, І.Савицький, С.Стельникович, В.Титаренко, Н.Янчук, що створили потужне коло відданих і глибоких

дослідників Волині-Житомирщини і найактивніших авторів часопису. Зрештою, яким би великим не було бажання згадати всіх дописувачів „Волині-Житомирщини” і їх публікації, зробити це, наразі, неможливо. Тому уклінно просимо вибачення в обійдених увагою і засвідчуємо безмірну вдячність і шану всім авторам і, загалом, причетним до видання фахівцям за співпрацю, подвижництво в науці, в дослідженні імен, подій, явищ рідного краю, бажання підтримувати журнал і наповнювати його непересічним змістом.

У підготовці видання першого номера багато в чому знадобився досвід В.Єршова, який він отримав, обіймаючи в 1996-1998 роках посаду віце-президента Житомирського товариства дослідників Волині, на чолі якого вже біля двадцяти років стоїть видатний організатор регіонально-краєзнавчих досліджень М.Костриця. Організаційна робота тривала близько року: відпрацювання концепції збірника, пошук і підготовка наукових матеріалів, переговори зі спонсорами, розробка ідеї оригінал-макету, яку професійно здійснив В.Врублевський, і, нарешті, саме видання.

Перше число збірника „Волинь-Житомирщина” було приурочене до святкування 100-річчя від дня народження видатного житомирського поета, перекладача, композитора, духовного провідника Бориса Тена (М.В.Хомичевського), і на обкладинці та першій сторінці було вміщено його фотопортрет, на другій сторінці – зображення екслібриса Бориса Тена роботи відомого житомирського художника В.Кобилинського та цитата ще одного непересічного земляка письменника Є. Концевича із есе „Щедротний паростку могутнього коріння”, а також було опубліковано матеріали з біографії митця та його листи до друзів-житомирян.

Окрім того було започатковано добру традицію для наступних випусків журналу – подавати на обкладинці зображення знакових постатей, пов’язаних з нашим краєм, унікальних видань, яким були присвячені вміщені детальні дослідження. Такими первістками, поряд із Борисом Теном, стали М.Рильський, Є.Ненадкевич, Г.Олізар. Ще однією важливою деталлю зовнішнього оформлення стала емблема, на якій – герби Волині та Житомирщини на фоні абрису мапи області.

Що ж стосується структуризації збірника, то упорядники, використовуючи досвід подібних видань, а також опираючись на концептуальні засади та отриманий матеріал, визначили для першого числа такі рубрики: „Літературознавство”, „Етнолінгвістика”, „Діалектологія”, „Етнографія”, „Історія”,

„Портрет”, „Перший сніп” (дебютні публікації молодих дослідників), „Архів”, „Philobiblon”, „Бібліографія”, „Рецензії”. Згодом, в наступних числах „В.-Ж.”, визначення тематичних блоків набуло варіативного характеру, залежно від змісту публікацій. Зокрема, з’являються такі, як „Тенознавство”, „Мемуари”, „Пам’ятки історії”, „Поліські животоки”, „З домашнього архіву” (№ 2), „Етимологія”, „Історія лінгвістичних учень” (№ 3), „Спогади” (№ 4), „Мова письменства” (№ 5), „Фонетика”, „Грамматика”, „Акцентологія”, „Словотвір”, „Мотивація”, „Мова і культура”, „Лексикологія”, „Лексикографія”, „Ономастика”, „Антропонімія” (№ 14), „Ареалогія” (№ 6), „Археологія”, „Демографія” (№ 7), „Славетні Житомиряни”, „Перекладознавство”, „Текстологія”, „Лінгводидактика”, „Інформація” (№ 9), „Дослідження української мови як сакральної” (№ 10), „Фольклор”, „Слідами однієї фотографії”, „Хроніка наукового життя” (№ 13), „До витоків” (№ 16) та ін. Деякі з перелічених позицій зустрічались спорадично, інші стали постійними майже для кожного випуску. А в тих номерах, що були сформовані за матеріалами конференцій або присвячені певній постаті, з’являлись ексклюзивні рубрики. Так, наприклад, № 15 „В.-Ж.” був укладений зі статей до Всеукраїнської наукової конференції „Творчість Івана Франка в контексті української духовності” – відповідним було і розрізнення проблематики: „Поетика творчості Івана Франка”, „Компаративний вимір творчості Івана Франка”, „Мовознавчі аспекти творчої спадщини Івана Франка”, „Політика і право”, „Іван Франко – видавець і журналіст”, „Краєзнавство”.

Зрозуміло, що такий арсенал рубрик став можливим завдяки тим людям, які своїми дослідженнями підтримали видання, і їх коло постійно розширюється, як і тематичний спектр публікацій. На сторінках „Волинь-Житомирщини” було з’явлено раніше не опрацьовані факти життя і творчості відомих постатей; багато забутих, напівзабутих, та, попри це, яскравих і непересічних імен вітчизняної науки, освіти, культури, мистецтва, літератури, які були пов’язані з волинсько-житомирськими теренами, діяльність яких була значимим внеском у збереження й розвій духовних надбань; були запропоновані оригінальні статті з проблем історико-філологічного циклу; читачів ознайомлено (через рецензії) з новими науковими виданнями, а також представлено тексти стародруків; віддано належну шану видатним сучасникам – науковцям і письменникам. Додамо ще й той факт, що у збірнику, починаючи з № 2, на останніх сторінках уміщуються вітання

колегам з успішним захистом кандидатських і докторських дисертацій, з ювілейними датами та іншими значними подіями в житті.

І все ж, не забуваймо, що початок цьому змістовому розмаїттю покладено першим номером „Волині-Житомирщина”, де було опубліковано цікаві й ґрунтовні розвідки: В.Шинкарука про багатогранні зв’язки Максима Рильського з „малою батьківщиною” („Житомирщина в житті та творчості Максима Рильського”); В.Білобровця про відомого українського науковця і педагога, ініціатора створення Волинського інституту народної освіти, першого викладача української філології і декана словесно-історичного факультету, члена першої інститутської вченої ради Євгена Ненадкевича („Євген Олександрович Ненадкевич”); В.Єршова про видатного волинського і київського політичного і суспільного діяча, прекрасного літератора Густава Олізара, його оточення, спілкування, конфлікти („Густав Олізар під пильним оком російського самодержавства. Письменник і влада”), нашу землячку, доктора філологічних наук, провідного наукового співробітника Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка АН України Олену Шпильову („Олена Василівна Шпильова”), Бердичівську кармелітську друкарню, що діяла з 1760 по 1840 рр. – найвідомішу та найбільшу в Київському воєводстві, а згодом і у Волинській губернії („Золотий вік” друкарства у Бердичеві”); П.Романюка про давні обрядодії з піччю під час весілля в різних населених пунктах Полісся („Піч у поліському весільному обряді”); В.Мойсієнка про один з різновидів словесної магії, чи не найархаїчніший фольклорний жанр – замовляння („Структура і поетика поліських замовлянь”), відомого українського мовознавця-діалектолога, талановитого педагога, організатора науки, поета, доктора філологічних наук Миколу Никончука („Микола Васильович Никончук”); Г.Врублевської про семантику слова як скарбницю різноманітної інформації і в цьому контексті – про семантичні компоненти лексеми „книш” („Семантичне поле лексеми “книш” в поліських говорах”); Л.Гарбузової про одну із славних сторінок в історії етнографічного вивчення Волині („Становлення та розвиток етнографічного відділу Житомирського краєзнавчого музею”); Л.Єршової про малодосліджене явище в історії освіти – церковно-парафіяльні школи („Історичні та соціальні умови розвитку церковної освіти на Волині”); С.Жилоука про життя та діяльність неоднозначної і суперечливої постаті в історії Російської православної церкви Антонія Храповицького („Антоній Храповицький, архієпископ Житомирський і Волинський (1906-

1914)”; Н.Сейко про перипетії розвитку освіти поляків Південно-Західного краю на початку ХХ ст. („Польське шкільництво на Волині в період Першої світової війни”), один з рідкісних часописів – зразок польської регіональної преси („Польська громада Волині на сторінках “Tygodnika Kresowego”); Л.Куликівської про маловідомий період життя Бориса Тена як священника („М.В.Хомичевський – діяч Української автокефальної православної церкви”); листи Бориса Тена до Є.Ненадкевича (публікація і коментарі В.Білобровця), Л.Бондарчук, Я.Погребенника (публікація і коментарі Л.Бондарчук); документи, що стосуються діяльності літературного об’єднання „Клич” („Нові матеріали про літературне життя Житомира 1920-х рр.” – публікація і коментарі Р.Кондратюка); цілий ряд рецензій – В.Мойсієнка, П.Романюка, О.Ференець, А.Зінченко, В.Попрійчука – на щойно опубліковані наукові видання.

Таким чином, оригінальність і самобутність збірника була визначена колом наукової проблематики, яку поглиблено мало висвітлювати нове видання. Головним принципом був проголошений регіональний: Волинь у рамках сучасної Житомирської області. Редакція виходила з того, що вся територія колишньої Волині, яка протягом ХХ століття перетерпіла низку урядів, влад та адміністративних перетворень, на частинах якої відбудувались власні наукові інституції, створені архіви, інші дослідні установи, стала вже важко осяжною для глобального і комплексного висвітлення. Розрахунок виявився правильним і далекоглядним. „Волинь-Житомирщина” – сьогодні дійсно унікальне і неповторне видання з регіональної проблематики, якому немає аналогів в Україні. До речі, сам термін „Волинь-Житомирщина” був запроваджений науковцями В.Єршовим та В.Мойсієнком у 1997 році як власний неологізм і згодом став поширеним і часто вживаним у наукових дослідженнях. А історико-філологічний збірник виборів міцне і потужне місце у науково-культурній сфері держави. Сформувався упливовий колектив одностайців редакції, редакційна політика витримала випробування в науковому просторі, який в останні часи набуває рис жорсткої, але виправданої конкуренції.